

Інтегративний ресурс іноземної мови в контексті проблеми професійно-особистісного саморозвитку майбутнього учителя

М. А. Нечепоренко

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

Paper received 10.05.17; Accepted for publication 20.05.17.

Анотація: Стаття присвячена проблемам професійно-особистісного саморозвитку учителя іноземних мов в умовах глобалізації, гуманізації освітніх процесів, особистісної орієнтації та інноваційності освітньої парадигми. Розглядаються ключові характеристики інтегративного навчання, особливості використання методики CLIL (Content and Language Integrated Learning) з метою формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійно-особистісного саморозвитку в процесі вивчення фахових дисциплін.

Ключові слова: професійна підготовка учителя іноземних мов, професійно-особистісний саморозвиток, інтегративне навчання, методика CLIL.

Вступ. Актуальним питанням фахової підготовки учителя іноземних мов є формування нового типу фахівця, здатного відповідати викликам сьогодення, розвиватися як професіонал та особистість, рефлексивно реагуючи на суспільні запити і світові освітні тенденції глобалізації, інноваційності, гуманістичної особисто-орієнтованої парадигми.

В процесі навчання у ВНЗ майбутній учитель іноземних мов повинен не лише на високому практичному і теоретичному рівні оволодіти мовою, але розвинути стійку педагогічну спрямованість, інформаційну культуру, навички самоосвіти, самооцінки та самоконтролю. У конкурентоспроможному на сучасному ринку праці учителя іноземних мов потрібно сформувати іншомовну комунікативну, інформаційну та аутопсихологічну компетентності, що забезпечить розвиток креативної особистості, здатної свідомо реалізувати свою життєву стратегію, брати на себе відповідальність за свою професійну діяльність, постійно працювати над професійно значущими якостями власної особистості, вдосконаленням професіоналізму а отже бути готовим систематично займатись професійно-особистісним саморозвитком.

Інтегративне навчання є діючою моделлю активізації інтелектуальної діяльності та розвиваючих прийомів навчання, що розкриває можливість поєднання різнопредметних соціальногуманітарних знань. Пропонуємо розглянути можливості інтегративного ресурсу іноземної мови для формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійно-особистісного саморозвитку на основі використання методики CLIL.

Короткий огляд публікацій з теми. Питанням професійної підготовки учителя іноземних мов присвячені наукові розвідки І. Бім, Ю. Бабанського, Г. Китайгородської, С. Ніколаєвої, А.Алексюк, С. Гончаренко, І. Зимньої, Е. Пассова. Різні аспекти професійного саморозвитку та саморозвитку особистості педагога розглядаються у дослідженнях Л. Виготського, Л. Рубінштейна, М. Бердяєва, Г. Костюка, О. Леонтьєва, А. Маркової, Л. Мітіної, П. Каптерєва, Т. Тихонової, М. Костенко, Н. Лосєвої, В. Фрицюк, О. Чудіної, С. Мінюри, Н. Черної. Концепт інтегративного навчання висвітлено у роботах як зарубіжних (Р. Гейл, П. Хатчингс, М. Хубер) так і вітчизняних (О. Любарської, А. Токаревої, І.

Козловської, О. Олексюка, Л. Рапацької В. Ільченко, І. Лапшиної) науковців. Дослідженням проблеми предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) займалися Д. Марш, Е. Харроп, Д. Волф, К. Папайя, Г. Мовчан, Ю. Руднік, О. Капустіна, В. Устименко. Проте, незважаючи на фрагментарне висвітлення окремих аспектів, інтегративні можливості вивчення іноземної мови та прогнозований позитивний вплив на процес професійно-особистісного саморозвитку майбутніх учителів іноземних мов не були об'єктом спеціальних досліджень.

Метою нашої статті є аналіз інтегративного ресурсу іноземної мови в контексті проблеми професійно-особистісного саморозвитку майбутнього учителя.

Матеріали і методи. Методологічною основою дослідження слугували результати системного аналізу поглядів на проблему професійно-особистісного саморозвитку педагога В. Андрєєва, Г. Селевко, Л. Мітіної, О. Гандабури, Л. Зязюн, О. Шмирко, Є. Клімова, В. Франчук, М. Костенко, С. Кубрак, Н. Лосєвої та контент аналізу і абстрагування теоретичних міркувань з питань впровадження у практичну підготовку фахівців інтегрованого навчання і методики (CLIL) у науковому доробку Р. Гейл, П. Хатчингс, А. Токаревої, Л. Мовчан, Я. Руднік, а також результати педагогічних спостережень, отримані безпосередньо в процесі практичної викладацької діяльності.

Результати та їх обговорення. Проаналізувавши науковий доробок сучасних дослідників з питань професійно-особистісного саморозвитку, ми погоджуємося з П. Каптерєвим, Т. Тихоновою, М. Костенко, Н. Лосєвою, В. Фрицюк, О. Чудіною, С. Мінюрою, Н. Черною у тому, що професійний саморозвиток обов'язково має особистісну спрямованість та визначаємо професійно-особистісний саморозвиток майбутнього учителя іноземної мови як внутрішній, свідомий, цілеспрямований процес особистісного та професійного зростання майбутніх учителів-філологів на основі процесів самопізнання, самоактуалізації, самоосвіти і самоконтролю, спрямований на підвищення рівня професіоналізму та самореалізацію особистості. [2, с.235].

Цілком погоджуємося з О. Шмирко у тому, що проблема професійного та особистісного розвитку

майбутніх учителів іноземної мови пов'язана з новітніми тенденціями розвитку світового співтовариства, оскільки змінюється соціокультурний контекст вивчення іноземних мов, а завданням учителя іноземної мови стає не тільки допомогти оволодіти іноземною мовою з прагматичних міркувань (мова як засіб для спілкування), але й формувати особистісне ставлення учнів до культури іншого народу, його менталітету, цінностей, пріоритетів, особливостей організації життя [6].

У цьому сенсі слушно є думка Т. Франчук, як зазначає дослідниця, традиційно вважається, що проблема самовизначення особистості як в особистісному, життєвому, так і в професійному аспектах є прерогативою таких наук і, відповідно, навчальних дисциплін як психологія та педагогіка (психологія визначає суть процесу, механізми його реалізації, а педагогіка опікується дослідженням умов формування педагогічного процесу, які б максимально орієнтували на реалізацію студентом таких функцій як самовизначення, само творення у всіх значущих для майбутньої професійної діяльності аспектах). Результати цих надзвичайно цінних досліджень так можуть і «замкнутись» в рамках зазначених навчальних дисциплін, якщо вони не стануть загальними орієнтирами у формуванні цілісного освітнього простору закладу, при викладанні кожного навчального предмету, незалежно від фаху. Тобто, навіть висока компетентність студента з питань професійного самовизначення, сформована на заняттях з психології і педагогіки, не буде результативною, оскільки неминуче вступить в конфлікт із стандартами, заданими викладачами на інших заняттях. Студент буде поставлений у позицію, коли він не стільки буде перейматись проблемою самовизначення, скільки пристосовуватись до вимог, визначених для нього викладачем [5].

Цілком погоджуємося з твердженням дослідниці, та вважаємо, що процес підготовки майбутніх учителів іноземних мов має відбуватися в контексті глобальних освітніх тенденцій особистісно-орієнтованого навчання із забезпеченням інтеграції освітніх та життєвих смислів людини, сприйняття освітнього процесу як основи для особистісної самореалізації. Дієвим інструментом реалізації та вирішення зазначених питань може слугувати інтегративний підхід у навчанні, зокрема інтегративний ресурс іноземної мови.

Інтеграція (від лат. *integratio* – відновлення, поповнення; *integr* – цілий) означає поновлення, об'єднання частин у ціле, причому не механічне, а як взаємопроникнення, взаємодія, взаємобачення [3, с. 201]. Поняття «інтеграція» охоплює різні аспекти навчальної діяльності: знання, інтелектуальні та комунікативні вміння, компетенції, способи й прийоми роботи, види діяльності тощо. Спираючись на достатню кількість досліджень, можна стверджувати, що інтеграцію в навчанні слід розглядати ширше, ніж об'єднання різних дисциплін у нову сферу вивчення або ж просто міжпредметні зв'язки (Р. Кейс, Л. Бахарева, А. Данилюк та ін.) [1].

Інтегративне навчання є процесом розвитку

інтегративного знання, яке характеризується системністю, узагальненістю та універсальністю. У ході цього процесу студенти набувають уміння здійснювати зв'язки між різними поняттями, науковими галузями, контекстами, тощо. Серед умінь, що формуються у ході інтегративного навчання, можна виділити уміння будувати логічні зв'язки та ставити дослідницькі питання, знаходити необхідну інформацію, порівнювати поняття і створювати інтегративні схеми для цілісного розуміння явища або ситуації, переносити знання з однієї галузі в іншу, приймати рішення у невизначених ситуаціях [4]. Для нашого дослідження актуальним є твердження американського науковця Т. Родеса, який розглядає інтегративне навчання як «властивість, якої набуває студент протягом навчання в університеті, і яка полягає в умінні будувати прості зв'язки між різними ідеями та досвідом, здатності поєднувати та переносити навчальний досвід у нові, складні ситуації, що виникають у контексті академічного навчання і за його межами» [8, с. 5].

Особливої уваги і більш детального розгляду в рамках інтегративного навчання іноземної мови заслуговує методика CLIL. Методика CLIL (Content and Language Integrated Learning) – предметно-мовне інтегроване навчання, розроблена Д. Маршем, який розглядає вивчення іноземної мови як засобу оволодіння іншими предметами, що в свою чергу забезпечує формування у того, хто навчається потреби в навчанні, позитивної мотивації, що дозволяє йому переосмислити і розвинути власні здібності у комунікації, в тому числі і рідною мовою [7]. Предметно-мовне інтегроване навчання дозволяє вивчати іноземну мову на основі якісного доповнення та розширення тематичного контенту, що має позитивний вплив на спосіб мислення та обробки знань, розширення лексичного запасу, підвищення рівня усіх видів мовленнєвої діяльності.

Проблема вибору контенту або змістового наповнення пов'язана не лише з оволодінням знаннями і навичками, але і з тим, що студенти самостійно формують свої знання, навчаються розуміти і розвивати свої навички, адже контент тісно пов'язаний з механізмами пізнання та мислення. Методика CLIL надає студентам можливість використовувати знання з одного контенту, в якості бази для іншого, що сприяє розвитку навичок переносу знань, розвиває критичне мислення.

У ракурсі нашого дослідження ми пропонуємо у якості контенту використовувати інформаційні блоки, присвячені питанням професійно-особистісного саморозвитку майбутніх учителів іноземних мов. Розглянемо орієнтовний перелік тематичного наповнення інформаційних блоків:

1. Саморозвиток педагога як філософська та психолого-педагогічна проблема.
2. Від саморозвитку особистості та професійного саморозвитку до феномена «Професійно-особистісний саморозвиток» учителя іноземної мови.
3. Особливості процесів самопізнання, самоактуалізації, самоосвіти і самоконтролю як складових професійно-особистісного саморозвитку.
4. Проблема готовності у контексті становлення та

професійної самореалізації особистості.

5. Мотиви, цілі, спонукальні причини, стимули професійно-особистісного саморозвитку та педагогічної спрямованості майбутніх учителів іноземних мов.
6. Аутопсихологічна компетентність і як нею оволодіти?
7. Інноваційні педагогічні технології як сходинки на шляху до креативності.
8. Інформаційна культура вчителя іноземної мови
9. Психологічний портрет ідеального вчителя.
10. Вироблення навичок самоконтролю та самооцінки.
11. Рефлексія як ключ до професійно-особистісного саморозвитку.
12. Підвищення рівня професіоналізму та самоактуалізація особистості майбутніх учителів іноземних мов.

З метою перевірки доцільності введення зазначених інформаційних модулів, ми розглянули та проаналізували затверджену Робочу програму навчальної дисципліни Практичний курс основної мови (німецька) ОКР «бакалавр», галузь знань: 01 Освіта, напрям підготовки: 014 Середня освіта (Німецька мова і література), розроблену співробітниками кафедри німецької мови та літератури факультету іноземної філології МНУ імені В.О. Сухоминського. Завдання Практичного курсу основної мови полягає у розвитку мовних знань, навичок та вмінь студента, спрямованих на всебічний розвиток його професійних та комунікативних компетенцій, та росту його як культурно свідомої особистості. Робота з базовим підручником розподілена за дев'ятьма тематичними модулями різнопланової спрямованості. Включення запропонованих нами інформаційних блоків доцільно здійснити до змістового модулю 2 «Навчання у вищому навчальному закладі», модулю 3 «Вибір майбутньої професії», модулю 4 «Режим дня».

Розглянемо детальніше тематичне навантаження змістового модулю 3 «Вибір майбутньої професії.»:

Тема 1. Професія вчителя.

Тема 2. Моя майбутня професія – вчитель німецької мови.

Тема 3. Хід заняття німецької мови в школі.

Тема 4. Німецька мова – засіб комунікації у навчальному процесі.

Тема 5. Лексичні ігри на заняттях німецької мови.

Тема 6. «Jugend forscht» молодіжна організація, що підтримує наукові дослідження молоді.

Тема 7. Інтернет – засіб спілкування та навчання.

Проаналізуємо можливості практичного включення інформаційних модулів на прикладі Тем 1

змістового модуля 3. В рамках обговорення теми 1 «Професія вчителя» доцільно включити інформаційний блок «Саморозвиток педагога як філософська та психолого-педагогічна проблема.» у змісті якого розкрити сутність процесу саморозвитку педагога та наголосити на важливості даного процесу в контексті розвитку професіоналізму учителя та всебічного розвитку особистості.

Варто зазначити, що іноземна мова володіє широким спектром інтегративних ресурсів. Адже окрім різноманітного інформаційного забарвлення контенту, можна обрати різнопланові форми представлення матеріалу. Інформаційний блок може бути представлений у вигляді автентичного тексту з комплексом завдань, у вигляді мультимедійної презентації, аудіювання, дискусії, круглого столу, командної гри, кейсу, веб-квеста та навіть проекту в кінці вивчення тематичного змістового модуля.

Висновки. На сучасному етапі реформування та якісних змін освітньої парадигми відкриваються реальні можливості покращення професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов нового типу, всебічно розвиненої особистості, готової здійснювати іншомовну комунікативну діяльність, бути носієм іноземної культури, реалізувати інноваційні процеси в освіті. Вивчення та засвоєння іноземної мови як фахового предмета виступає водночас метою, засобом і ефективним інтегративним ресурсом для професійного зростання та особистісного самовдосконалення майбутніх учителів іноземних мов. Використання методики CLIL розкриває інтегративний ресурс іноземної мови та здійснює позитивний вплив на мотивацію студентів, ціннісне ставлення до обраної професії, готовність до міжкультурної комунікації, забезпечує занурення в мовне середовище. Мотивація до вивчення іноземної мови підвищується, коли мовленнєва діяльність спрямована на вирішення реальних проблем. Якщо студент зацікавлений у вивченні певної інформації, у нього буде додатковий стимул засвоїти матеріал, бути активним учасником обговорення, виражати свою думку. У нашому випадку, коли запропонована тема професійно-особистісного саморозвитку постає предметом дискусій, у різноманітних формах представляються цікаві аспекти проблеми, представлена нагода познайомитись з погляди світової спільноти на зазначене питання з автентичних джерел мовою оригіналу, студент бачить практичну реалізацію засвоєних умінь і навичок, розглянута проблема стає особистісно значущою, а отже студенти – майбутні учителі іноземних мов продовжуватимуть займатись професійно-особистісним саморозвитком.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваленко О.А. Особливості використання інтегрованого підходу в процесі навчання обдарованих учнів / О. А. Коваленко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pfto_2013_28_27.pdf
2. Нечепоренко М.А. Дефінітивний аналіз поняття
3. Педагогіка: Большая современная энциклопедия / [сост. Е.С. Рапацевич]. – Минск : Современное слово, 2005. –
- готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійно-особистісного саморозвитку / М.А. Нечепоренко //Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. Праць. – Випуск 42. – Ч.1./Редкол.: В.І. Шахов (голова)та ін. . – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2014. – 372 с.

720 с.

4. Токарева А.В. Интегративне навчання як один з перспективних напрямів розвитку сучасної вищої освіти / А. В. Токарева // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2014. № 2 (8) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://duan.edu.ua/uploads/vidavnistvo14-15/10158.pdf>
5. Франчук Т. Й. Интегративні процеси як основа творення цілісного освітнього простору, формування системи професійної підготовки педагога / Франчук Т. Й. // Змістовні засади професійної підготовки соціально-педагогічних працівників : зб. наук. пр. – Кам'янець-

Подільський : Кам'янець- Подільський державний педагогічний ун-т, 1999. – С. 52–63.

6. Шмирко О. Проблема професійного та особистісного розвитку у процесі підготовки майбутніх вчителів іноземної мови / О. Шмирко // Вісник Львівського національного ун-ту імені Івана Франка. – Серія педагогічна. – Львів : вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. – Вип. 24. – С. 145–151.
7. CLIL: An interview with Professor David Marsh. [Electronic resource]. – Access mode: <http://ihjournal.com/content-and-language-integrated-learning>
8. Klein J. Integrative Learning and Interdisciplinary Studies / J.T. Klein // Peer Review, 2005. – № 7 (4). – pp. 8–10

REFERENCES

1. Kovalenko O. Features of using an integrated approach in teaching gifted students. [Electronic resource]. – Access mode: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pfto_2013_28_27.pdf
2. Necheporenko M. The definitive analysis of the concept of future foreign languages' readiness for professional-personally self-development / MA Necheporenko // Scientific Proceedings of Kotsiubynskyi. Vinnitsa State Pedagogical University Series: Pedagogy and Psychology: Coll. Science. work. - Issue 42 - Part 1. / Editorial board : V. Shah (Chairman) and others. . - "Nilan Ltd", 2014. - 372 p.
3. Pedagogy: A large modern encyclopedia / [comp. E. Rapatsevich]. - Minsk: The Modern Word, 2005. - 720 p.
4. Tokareva A. Integrative learning as one of the promising areas of modern higher education / A. Tokareva // Herald Alfred Nobel University. A series of "Pedagogy and Psychology". Teaching science. Number 2014. 2 (8) [Electronic resource] – Access mode: <http://duan.edu.ua/uploads/vidavnistvo14-15/10158.pdf>
5. Franchuk T. Integrative processes as a basis for the creation of a holistic educational environment, the formation of teacher training system / Franchuk T. // Substantial training principles of social teaching staff: Coll. Science. pr. - Kamenets: Kamyansky Podolsky State Pedagogical University Press, 1999. - P. 52-63.
6. Shmyrko O. The problem of professional and personal development in professional training of future foreign language teachers / O. Shmyrko // Bulletin of Franko Lviv National University. - Series: Pedagogy - Lviv: Educational Center Franko LNU., 2008. - Vol. 24. - P. 145-151

Integrative resource of the foreign language in the context of professional-personally self-development of future teachers

M. Necheporenko

Abstract: The article deals with the problem of future foreign languages' teachers professional-personally self-development under tendencies of globalization, humanization, personally focused training and innovative educational paradigm. Key characteristics of integrative training, feature of use of a technique of CLIL (Content and Language Integrated Learning) for the purpose of formation future teachers' of foreign languages readiness for professional-personally self-development in the course of studying of special disciplines are considered.

Keywords: *vocational training of the teacher of foreign languages, professional-personally self-development, integrative training, CLIL technique.*

Интегративный ресурс иностранного языка в контексте проблемы профессионально-личностного саморазвития будущего учителя

М. А. Нечепоренко

Аннотация: Статья посвящена проблемам профессионально-личностного саморазвития учителя иностранных языков в условиях глобализации, гуманизации образовательных процессов, личностной ориентации и инновационности образовательной парадигмы. Рассматриваются ключевые характеристики интегративного обучения, особенности использования методики CLIL (Content and Language Integrated Learning) с целью формирования готовности будущих учителей иностранных языков к профессионально-личностному саморазвитию в процессе изучения специальных дисциплин.

Ключевые слова: *профессиональная подготовка учителя иностранных языков, профессионально-личностный саморазвитие, интегративное обучение, методика CLIL.*